

Escalatie in de Straat van Hormuz

Al maanden is er sprake van een gevaarlijke escalatie tussen de Verenigde Staten en Iran, nadat Amerika zich vorig jaar eenzijdig terugtrok uit de nucleaire deal (JCPOA). Amerika voert een maximale pressie campagne tegen Iran. Invoering en verdere verzwaring van draconische sancties richting Teheran maken hier deel van uit. In reactie op aanvallen op enkele tankers deed Amerika een oproep aan bondgenoten om bij te dragen aan de multinationale maritieme operatie Sentinel, die veilige doorvaart in de strategisch belangrijke wateren rond Iran, in het bijzonder de Straat van Hormuz, en rond Jemen moet garanderen. Nederland reageerde "welwillend" op dit verzoek. Na de inbeslagname van een onder Britse vlag varende tanker door Iran benaderde ook de Britse regering Nederland voor deelname aan een door Europa geleide maritieme beschermingsmissie. PAX meent dat de escalatie in de Straat van Hormuz het gevolg is van de Amerikaanse politiek jegens Iran. Vergroting van de militaire presentie draagt bij aan verdere escalatie in de Straat van Hormuz, met alle risico's van dien, en neemt de oorzaak van onveiligheid niet weg.

Op het moment van schrijven zijn veel aspecten van het verzoek en de mogelijke consequenties nog onduidelijk. Het lijkt waarschijnlijk dat de Nederlandse regering een keuze zal moeten maken in de loop van augustus. In het debat dat inmiddels op gang is gekomen, spelen een aantal terugkerende aspecten een grote rol, waarop we in deze brief nader zullen ingaan.

Politieke context: maximale pressie

De escalatie tussen de VS en Iran is het gevolg van het eenzijdig opzeggen van de nucleaire deal door de VS. Sindsdien voert Washington een maximale pressie campagne tegen Iran. 'De onveiligheid in de Straat van Hormuz heeft te maken met het Amerikaanse beleid jegens Iran, waarmee Europa het niet eens is,' stelde oud-commandant der strijdkrachten Berlijn terecht. Een maritieme operatie in de Straat van Hormuz is onderdeel van deze maximale pressie campagne tegen Iran.

Gebrekkige gronden en mandaat

Onder het VN-Zeerechtverdrag hebben staten de plicht om 'onschuldige doorvaart' te garanderen. Iran moet deze vrije doorvaart garanderen tenzij

schepen een gevaar opleveren voor de vrede, de orde of de veiligheid van Iran. Het is onduidelijk of het VN-Zeevaartverdrag voldoende rechtsgrond biedt indien oorlogsbodems van Amerika en eventuele bondgenoten onderdeel uitmaken van de Amerikaanse escalatiepolitiek. Anders dan bij recente missies ter bestrijding van piraterij ontbreekt een recente Veiligheidsraad-resolutie of EU-mandaat.

Ook over de noodzaak van een nieuwe multinationale operatie valt te twisten. In 2004 is Combined Maritime Forces opgericht waarin 33 landen samenwerken, waaronder Amerikaanse partners in de regio, lidstaten van de NAVO (waaronder Nederland) alsook Japan en Zuid-Korea. De taskforce '[CTF 152](#)' maakt gebruik van de Amerikaanse marinebasis in Bahrein en patrouilleert al in de Perzische Golf. Daarnaast is 75% van de olie-doorvoer via de Straat van Hormuz bestemd voor de voor Amerika concurrerende Aziatische markt, in het bijzonder China, India, Japan en Zuid-Korea, wat het argument van bescherming van haar economische belangen toch minstens opmerkelijk maakt.

Britse rol

De escalatie tussen het Verenigd Koninkrijk en Iran is sterk toegenomen na het aan de ketting leggen van een Iraanse tanker bij Gibraltar. Dit vond plaats op verzoek van Amerika. De tanker zou met ruwe olie op weg zijn naar Syrië waarmee Iran, volgens de Britse regering, EU-sancties overtreedt. Deze sancties gelden enkel voor EU-lidstaten en kunnen niet – zoals de VS dat doet – opgelegd worden aan derde partijen. Een Iraanse reactie liet niet lang op zich wachten. Het land legde een onder Britse vlag varende tanker aan de ketting, waarop de Britse regering tegenmaatregelen aankondigde. Nederland verklaarde zich [solidair](#) met de Britten, overigens zonder zich uit te laten over de politieke wijsheid en juridische grond voor inbeslagname van de Iraanse tanker bij Gibraltar. Inmiddels doet ook de Britse regering een beroep op de Nederlandse om ondersteuning van de marine om vrije doorgang in de Straat van Hormuz te garanderen. De Britse regering lijkt aan te sturen op een missie van Europese landen. De Britse politiek richting Iran is echter onvoorspelbaar als gevolg van de benoeming van een nieuwe premier en de door Brexit precaire verhouding met de VS.

Haalbaarheid

Dagelijks passeren zo'n 100 internationaal gevlagde schepen de Straat van Hormuz. Het is volstrekt onduidelijk hoeveel fregatten of patrouilleschepen moeten worden ingezet om veilige doorvaart te garanderen. De ontwikkelingen in de recente weken laten zien dat militaire presentie geen adequate bescherming biedt tegen de asymmetrische strategie van Iran.

Geweldsinstructie

De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken [Pompeo zei](#) eind juni dat de schepen die deelnemen aan Sentinal niet zouden hoeven schieten, maar pro-actief moeten afschrikken. Deze afschrikking is

echter alleen geloofwaardig indien er een robuuste geweldsinstructie wordt afgegeven. Daarmee ontstaat het reële risico dat misverstand of manipulatie tot gewelddadige escalatie leidt. De voortdurende escalatie tussen Iran en de VS en het ontbreken van duidelijke 'rode lijnen' voor en diplomatiek contact tussen beide landen vergroot de kans op verdere escalatie. Het mogelijk naast elkaar opereren van meerdere bilaterale en multilaterale operaties is een aanvullende complicerende factor.

Gevaren van deelname

Deelname aan operatie Sentinal is om meerdere redenen onverstandig. De maritieme missie voltrekt zich onvermijdelijk in de politieke context en maakt daarmee de facto onderdeel uit van de 'maximale pressie'-campagne van Amerika tegen Iran. Deze campagne ondermijnt de politieke inzet van de EU om de nucleaire deal met Iran te redden. Eerder noemde minister Blok de Amerikaanse opzegging van de nucleaire deal met Iran terecht "slecht nieuws voor de Nederlandse en de Europese veiligheid". Deelname aan een maritieme missie die politiek nauw verbonden is met Amerikaanse campagne tegen Iran en de nucleaire deal kan niet opeens goed nieuws zijn voor de Nederlandse en de Europese veiligheid. Sentinal neemt de oorzaken van onveiligheid in de Straat van Hormuz niet weg en kan geen veilige doorvaart garanderen. Een duidelijk mandaat ontbreekt vooralsnog. De risico's van escalatie zijn reëel.

Uiteraard zijn er goede en legitieme redenen om in te blijven zetten op het behoud van goede relaties met de Verenigde Staten. Stabiliteit in het Midden-Oosten zou op dit moment echter zwaarder moeten wegen.

Ook deelname aan een Europese missie zoals de Britse regering nu lijkt voor te stellen is onwenselijk. De Britse regering stelt dat de missie geen

onderdeel van de Amerikaanse escalatiepolitiek uit zou moeten maken. Echter met de huidige grote politieke instabiliteit in het VK en de grote afhankelijkheid van de VS valt zeer te betwijfelen of zo'n missie bij een verdere escalatie in de Golf afzijdig zal kunnen blijven.

Het regime in Teheran verdient steun noch sympathie. Het schendt mensenrechten, steunt oorlogsmisdadigers en voert een agressief beleid om meer controle in de regio te krijgen. Toch is een politieke strategie voor herstel van de nucleaire deal met Iran en beëindiging van de oorlog in Jemen te verkiezen boven militaire escalatie die de spanningen in de regio verder op scherp zet. Dat is ook in het belang van burgers in de regio, die al te veel oorlogen en geweld voor hun kiezen hebben gekregen en recht hebben op een vrij, veilig en

menswaardig bestaan. Een verdere escalatie van het conflict in de Golf zal daar weinig positiefs aan bij kunnen dragen.

Politieke strategie

Het is belangrijk dat de EU en ook Nederland zich blijven inzetten voor de-escalatie en een politieke oplossing. Belangrijk doel is en blijft het redden van de nucleaire deal. De effectieve inzet van INSTEX (Instrument in Support of Trade Exchanges) maakt hier deel van uit. Daarnaast is het belangrijk om in de Straat van Hormuz met betrokken landen een '*Incidents at Sea agreement*' overeen te komen. Een dergelijke overeenkomst kan militaire incidenten voorkomen en de veiligheid vergroten.

Aanbevelingen

In het licht van de hierboven geschetste analyse, doet PAX de volgende aanbevelingen aan de Nederlandse regering:

- ◆ **Sla het verzoek af** voor Nederlandse deelname aan de Amerikaanse of de Britse militaire operatie in de Straat van Hormuz, om niet bij te dragen aan verdere escalatie in de verhoudingen;
- ◆ Zet in op een politieke strategie voor **herstel van de nucleaire deal met Iran** en beëindiging van de oorlog in Jemen;
- ◆ Zet met de EU in op de totstandkoming van een **communicatie- en ontspanningsmechanisme, mogelijk in de vorm van een Incidents at Sea agreement**, ter voorkoming van maritieme incidenten tussen de VS en Iran, met een rol voor de internationale gemeenschap.

Over PAX

PAX staat voor vrede. Samen met mensen in conflictgebieden en kritische burgers in Nederland werken wij aan een menswaardige en vreedzame samenleving, overal in de wereld.

Contact

Hugo van Halder, politiek adviseur
vanhalder@paxforpeace.nl
030 246 3333 | 06 4898 1487
www.paxforpeace.nl